

MUHAMMAD YUSUF SHE'RIYATIDA AYOLLAR OBRAZI

Do'smatova Ruxshona Shavkat qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti, Tarix va filologiya fakulteti,
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqola atoqli o'zbek shoiri, Muhammad Yusuf ijodida ayollar obrazining badiiy talqinini atroflicha o'rganadi. Shoir she'riyatida ayol obrazi nafaqat go'zallik va latofat timsoli, balki vatan, ona, sadoqat va muhabbat kabi oliy qadriyatlarining ham ifodasi sifatida namoyon bo'ladi. Tadqiqotda Muhammad Yusufning turli davrlardagi she'rlarida ayol obrazining evolyutsiyasi, uning psixologik chuqurligi va ijtimoiy ahamiyati tahlil qilinadi. Maqola shoirning ayollarga bo'lgan hurmati va ularning jamiyatdagi o'rni haqidagi qarashlarini ochib berishga qaratilgan bo'lib, uning ijodiy merosini yangi rakursdan baholashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Muhammad Yusuf, o'zbek she'riyati, ayol obrazi, badiiy talqin, lirika, vatan, muhabbat, ona.

Kirish

Muhammad Yusuf o'zbek adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, uning ijodi xalq qalbidan chuqur joy olgan. 1980-yillarda adabiyotga kirib kelgan shoir o'ziga xos erkinlik va samimiyat bilan ajralib turadi. Uning she'riyati Vatan va xalqqa bo'lgan cheksiz muhabbat, milliy qadriyatlar va ijtimoiy adolatsizliklarga qarshi kurash ruhini aks ettiradi. Uning asarlari, jumladan, "Biz baxtli bo'lamiz", "Ona", "O'zbek qizi", "Ulug'imsan, Vatanim" kabi to'plamlari o'zbek she'riyatida o'chmas iz qoldirgan. Muhammad Yusuf ijodida ayol obrazi markaziy o'rin tutadi, u nafaqat lirik qahramon, balki milliy ruh, qadriyatlar va insoniy tuyg'ularning yorqin timsoli sifatida namoyon bo'ladi.

Saidova Dildora Bahtiyorovnaning 2024-yilda chop etilgan "Muhammad Yusuf she'rlarida sharqona ayol obrazi" nomli tadqiqotida ta'kidlanishicha, shoir o'z she'rlarida ayol va qizlarni sevgi, sadoqat, milliy o'zlik va an'anaviy urf-odatlar bilan bog'liq holda ulug'laydi. Bu tadqiqot Muhammad Yusufning "Biz baxtli bo'lamiz" (2022) asarida Sharq ayolining murakkab va ko'p qirrali obrazini tahlil etib, uning o'zbek va turkman madaniy kontekstlaridagi aksini ochib beradi. Ayniqsa, "Ona" obrazi Muhammad Yusuf she'riyatining eng asosiy va chuqur mavzularidan biri hisoblanadi. Ona obrazi madaniy jihatdan muhim mavzu bo'lib, shoir ijodida ona sevgisi, sog'inchi va hurmati kabi tuyg'ular "Onamga", "Onajonim", "Onamga xat" kabi she'rlarda sodda, ammo chuqur hissiy murakkablik bilan ifodalangan. Ushbu maqola Muhammad Yusuf she'riyatida ayol obrazining badiiy-estetik va uslubiy xususiyatlarini chuqur tahlil qilishni maqsad qilgan. Unda ona, mahbuba va ijtimoiy faol ayol obrazlarining o'ziga xos jihatlari, ularning shoir ijodidagi o'rni va ahamiyati kompleks yondashuv asosida o'rganiladi. Mazkur maqola Muhammad Yusufning adabiy merosida ayol obrazining o'ziga xosligini ochib berish orqali uning ijodiy olamini yanada kengroq tushunishga hissa qo'shadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Muhammad Yusuf she'riyatida ayol obrazining tadqiq etilishi o'zbek adabiyotshunosligida tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. So'nggi yillarda ushbu mavzuga bag'ishlangan ilmiy ishlar

soni ortib borayotgani shoir ijodining ko'p qirraliligini va uning zamonaviy tadqiqotlar uchun boy manba ekanligini ko'rsatadi. Mavjud adabiyotlar tahlili Muhammad Yusufning ayol obraziga yondashuvini turli jihatlaridan yoritishga qaratilgan bo'lib, bu boradagi ilmiy izlanishlarning umumiy manzarasini shakllantiradi.

Shuningdek, Muhammad Yusuf she'riyatida "Ona" obrazini o'rganilishi alohida e'tiborga molik. Ona obrazi shoir ijodining markaziy va eng chuqur mavzularidan biri sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, onaga bo'lgan muhabbat Muhammad Yusufning she'riy asarlarida eng asosiy va chuqur mavzu bo'lib, uning she'rlari o'quvchilarda quvonch, qayg'u, sog'inch va afsuslanish kabi keng ko'lamli his-tuyg'ularni uyg'otadi. "Onamga", "Onajonim", "Onamga xat" va "Onamdan xat" kabi she'rlar shoirning onasiga bo'lgan samimiy tuyg'ularining yorqin ifodasi sifatida keltiriladi. Bu tadqiqotlar Muhammad Yusufning ayol obraziga nafaqat lirik qahramon, balki milliy ruh va insoniy qadriyatlarning timsoli sifatida yondashganini tasdiqlaydi.

Adabiyotshunoslar Ozod Sharofitdinov va Abdulla Oripov shoir ijodining folklarga yaqinligi, samimiyligi hamda Vatan va xalqqa bo'lgan cheksiz muhabbatini alohida ta'kidlaganlar. Uning 1980-yillarda adabiyotga kirib kelishi va totalitar tuzumga nisbatan erkinlik va norozilik ruhini aks ettirishi, shuningdek, millat dardini ochiq ifodalashi uning she'riyatida ayol obrazining qanday shakllanganiga ta'sir ko'rsatgan bo'lishi mumkin. Shoirning "Tanish teraklar" (1985) dan "Ulug'imsan, vatanim" (2004) gacha bo'lgan o'ndan ortiq to'plamlari vatanparvarlik va sadoqat mavzulariga bag'ishlangan bo'lsa-da, uning "Ishq kemasi" (1990) kabi asarlarida va she'rida paxta yakkahokimligi, Afg'on urushi, "o'zbek ishi" kabi ijtimoiy adolatsizliklar jasorat bilan yoritilgan. Bu jihatlar ayol obrazining nafaqat shaxsiy lirik tuyg'ular, balki ijtimoiy-siyosiy voqeliklar fonida ham qanday aks etganini o'rganish uchun zamin yaratadi. Jumladan shoirning quyidagi "O'zbek qizi" asari fikrimizni yanada dalillashga xizmat qiladi.

Bu Momo Havodan ularga odat:
Ushlasa gul ushlar qolini faqat,
Kuyovga chiqmagan ozbek qizlarin
O'psa faqat shamol opar yuzlarin.

[Momo Havvo Qur'onda ismi bo'yicha zikr etilmagan, ammo u Odam Atoning turmush o'rtog'i sifatida ko'rsatib o'tilgan va islomiy odat bo'yicha حواء (Hawwā') deya nomlanadi. Odam Atoning turmush o'rtog'i haqida 2-suraning 30-39, 7-suraning 11-25, 15-suraning 26-42, 17-suraning 61-65, 18-suraning 50-51, 20-suraning 110-124 va 38-suraning 71-85-oyatlarida aytib o'tilgan. [<https://uz.wikipedia.org/>]

Bu satr qizlarning pokligini eng yuqori darajada tasvirlaydi. Ularning yuziga hech qanday nomahram qo'li yoki nafsi tegmagan. O'zbek qizlarining jamoliga faqat tabiatning eng beg'ubor unsuri – shamolgina teginishiga va uning taftini his qilishga haqli, xolos. Yuqorida aytilgan barcha go'zal tariflar: (gul ushlashi, shamol o'pishi) aynan mana shu hali oila qurmagan, iboli o'zbek qizlariga tegishli ekanligini bildiradi. Bu yerda o'zbek qizlarimizning latofati va iffati go'zal bir tashbeh (o'xshatish) orqali berilgan.

Bu Momo Havodan ularga odat:
Nozik belda qirqta kokili qavat,
Silasa yomg'irlar silaydi faqat,
Korsa faqat osmon korar kozlarin.

Muallif sheridagi barcha go'zal tariflarni hali oila qurmagan, o'zbek qizlariga bag'ishlamoqda. Bu satr yuqoridagi barcha o'xshatishlarning (soch,bel,hayo) egasini ko'rsatadi. Bu yerda o'zbek qizlariga xos bo'lgan eng oliy qadriyat - ibo va hayo tasvirlangan. Qizlar uyatchanlik va iffat sababli ko'zlarini doimo yerga qaratib yurishadi(boshini egib yurishadi). Ularning chiroyini, uzun sochlarini silash baxti faqat samoviy ne'mat - toza yomg'ir tomchilarigagina nasib qilgan.

Kuyovga chiqmagan ozbek qizlarin.
Jilmaysa nur yogar gul yanoqlardan,
Sir yashirar hatto qizgaldolardan.
Oftob botgandan song xilvat boglardan,
Behuda izlamang sira izlarin
Kuyovga chiqmagan ozbek qizlarin.
Kongli daryoday keng, mehri ulugvor,
Dugonasi Hayo, dugonasi Or.
Ayting, farishtadan nima farqi bor,
Kuyovga chiqmagan ozbek qizlarin?..
Bardoshi oldida tog, oddiy tuproq,
Ular etagidan jannat bir qadam.
Beayb Parvardigor, degandek biroq,
Yoq emas kichkina kamchiligi ham.
Sevadi, kuyadi, qiladi alam,
Dorga osing, ammo aytmas birovga.
Aytmay sevishini sevganiga ham,
Tegib ketaverar boshqa kuyovga!

Xulosa qilib aytganda, mavjud adabiyotlar Muhammad Yusuf she'riyatida ayol obrazining umumiy xususiyatlari, uning Sharq ayoli va ona obrazi timsolidagi aks etishi, shuningdek, lingvokontseptual jihatlar bo'yicha muhim ma'lumotlarni taqdim etadi. Biroq, ayol obrazining badiiy-estetik va uslubiy xususiyatlarini, uning ona, mahbuba va ijtimoiy faol ayol kabi turli ko'rinishlarining o'ziga xos jihatlarini kompleks yondashuv asosida chuqur tahlil qilishga qaratilgan tadqiqotlarga ehtiyoj sezilmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi

Muhammad Yusuf she'riyatining folklorga yaqinligi, samimiyligi va milliy ruhni aks ettirishi uning ayol obrazlarini yaratishda o'ziga xos uslubiy yechimlarni qo'llashiga zamin yaratgan. Shu bois, tadqiqotda shoirning ijodiy uslubini, uning badiiy tafakkurini va milliy qadriyatlarga bo'lgan munosabatini hisobga olgan holda tahlil olib boriladi.

Maqolaning asosiy obekti sifatida shoirning turli yillarda nashr etilgan she'riy to'plamlari va alohida she'rlari tashkil etadi. Xususan, "Biz baxtli bo'lamiz" (2022), "Shoir sevgisi" (2013), "Quyoshga qarab oqqan suv" (2018) kabi to'plamlar, shuningdek, "Onamga", "Onajonim", "Onamga xat", "Onamdan xat", "O'zbek qizi" kabi ona obraziga bag'ishlangan she'rlar, "Ishq kemasi" (1990) va "Elim" kabi ijtimoiy mavzudagi asarlar asosiy manba sifatida tanlab olinadi. Ushbu manbalar shoir ijodining turli davrlarini va mavzu doirasini qamrab olganligi sababli, ayol obrazining turli rakurslardagi aksini to'liqroq o'rganish imkonini beradi.

Xulosa

Shoir ijodida ayol nafaqat lirik qahramon, balki milliy ruh, qadriyatlar va insoniy tuyg'ularning yorqin timsoli sifatida markaziy o'rin tutadi. Ona obrazi muqaddaslik, fidoyilik va milliy o'zlikning eng muhim ifodasi bo'lsa, mahbuba obrazi sevgi va sadoqatning badiiy namunasidir. Shuningdek, ayolning ijtimoiy roli ham uning she'riyatida o'z aksini topgan. Muhammad Yusufning ayol obrazlari sodda, ammo chuqur hissiy murakkablikka ega bo'lib, o'quvchida keng ko'lamli tuyg'ularni uyg'otadi. Uning folklorga yaqin uslubi bu obrazlarga samimiyat va jonlilik baxsh etadi. Bu obrazlar shoirning adabiy merosida o'ziga xos o'rin egallab, o'zbek she'riyatining boyligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xolmatova, M. R. (2022). Muhammad Yusuf she'riyatida ona obrazi talqini. Til va adabiyot ta'limi, (5), 10-12. – <https://uzjournals.edu.uz/tva/vol2022/iss5/3/>
2. Xudoyberdiyeva, A. A. (2023). Muhammad Yusuf lirikasida ayol obrazining badiiy-estetik xususiyatlari. Academic research in educational sciences, (Special Issue 1), 105-109. – <https://ares.uz/index.php/ares/article/view/8009>
3. Norboyeva, D. N. (2021). Muhammad Yusuf she'riyatida muhabbat va ayol obrazining o'ziga xosligi. Oriental Art and Culture, (Special Issue 3), 11-15. – <https://orientalart.uz/index.php/oac/article/view/101>
4. Bobojonova, G. B. (2022). Muhammad Yusuf ijodida ayol obrazining poetik talqini. Science and innovation, 1(A7), 101-104. – <https://www.interscience.uz/index.php/sci/article/view/111>
5. Qodirova, Z. A. (2023). Muhammad Yusuf she'riyatida ayol obrazining badiiy funksiyasi. International Journal of Academic Pedagogical Research, 7(1), 10-13. – <https://www.ijapr.org/index.php/ijapr/article/view/123>
6. Jo'rayeva, N. J. (2023). Muhammad Yusuf lirikasida ayol obrazining milliy-ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liqligi. Journal of Universal Science Research, 1(1), 1-5. – <https://jusr.uz/index.php/jusr/article/view/10>
7. Olimova, S. S. (2021). Muhammad Yusuf she'riyatida ayol obrazining ramziy ma'nolari. Science and Education, 2(10), 500-503. – <https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/1980>